

## **Disertační práce Jany Kantořikové Program českého dekadentního hnutí a otázka intertextuality. Dílo Miloše Martena**

Disertační práce věnovaná Cyklu rozkoše a smrti je pozoruhodným vhladem jednak do druhého období dekadence a symbolismu, a konkrétně do tvorby Miloše Martena, a jednak pokusem charakterizovat za pomoci teorií intertextuality originalitu tohoto typu psaní a jeho estetických a narativních východisek. Zároveň typologicky s ohledem na problematiku krize jednotlivce a jeho vztahu k řádu a stylu sleduje dvě redakce Cyklu – první z roku 1907 a druhou, připravenou roku 1917 a vydanou 1925. Kantořiková postupně rozkládá texty Cyklu rozkoše a smrti, vytváří kontexty, v nichž jim chce porozumět. A tak před námi postupně vystává celistvý obraz cyklu.

Disertace je nejen počtem slov velmi obsažná, je také široká svým záběrem, přestože se podle názvu věnuje dílu Miloše Martena. Již načrtnutí horizontu, v němž se bude práce pohybovat, zabírá různorodé problémy jak metodologické, tak oborové. Pohybuje se od filozoficky koncipovaných estetických otázek k problémům specificky literárněvědným a ještě úžeji naratologickým. Kantořiková se proto záměrně nevyhýbá hlubším úvahám o filozofických konceptech, které Miloše Martena obklopovaly. Je si vědoma toho, že při úkolu, který si předsevzala, je nutné se také důkladně zabývat konkretizacemi díla Miloše Martena. Tím vším se samozřejmě hodně rozšiřuje záběr disertace.

Práce je rozdělena na tři základní části, první z nich je intertextualita a její hodnocení, druhá intertextualita a možnosti její interpretace na konkrétním případě dvou redakcí Cyklu rozkoše a smrti, kde sleduje důsledky posunů v textu. Pochopení intertextuality se vrací potom následně v závěrečné fázi, kde se Kantořiková již na základě všech skutečností a analýz pokusila definovat typ intertextuality, jaká je k nalezení u Miloše Martena.

První část otevírá otázka originality a dekadentního textu na příkladu díla Miloše Martena, které se dostalo do rozsáhlých debat o plagiátu a neoriginalitě. Ty popisuje velmi podrobně, vydatně a obsírně. Teze, která se tímto otevírá, tedy jak lze jinak hodnotit dekadentní styl Miloše Martena, co vlastně tato debata znamená a jak ji lze hodnotit v časovém odstupu, je řešena velmi podrobně. Teorie intertextuality, které Kantořiková sleduje od zakladatelské práce Julie Kristevy přes české teorie Homoláče, Mareše a Hodrové ke kostnické škole, která zdůraznila jeden ze základních pilířů teorie Julie Kristevy, tedy Bachtinovu dialogičnost. Intertextualitu doplňuje pojmem interdiskurzivitu (Jurgen Link), který kombinuje foucaultovskou teorii diskurzivitu a problém intertextuality. Definuje několik klíčových pojmů, které posléze aplikuje ve své disertaci a jejichž pomocí se nově nasvětluje Martenovo „plagiátorství“. V této první části za pozornost stojí už první analýza Friedricha Nietzscheho, která je viděna jako interdiskurzivní pro přelom 19. a 20. století. Od Nietzscheho se tak vine možnost, jak pojmenovávat to, co se děje v Martenově textu, kterou Kantořiková nachází také u Gayatri C. Spivak, která charakterizuje texty R. M. Rilkeho jako výrazně sebereflexivní jazyk specificky alegorický. Tím se pole úvah neobvykle opulentně rozšiřuje. Pro svoji analýzu Kantořiková zůstává u klíčového pojmu aluze. Šíře teoretického rozkročení ale nemizí z horizontu a na následných stranách důkladná znalost teorie umožňuje některé neobvyklé interpretace, byť jsou někdy až příliš podrobné a způsobují rozdrobování celku disertace.

Do debat o plagiátorství se včleňuje v disertační práci otázka eklectismu a ideálu, epigonství a originality, a tímto prostředkovně spor dvou faset modernismu – pokroku, síly, zdraví versus úpadku, nemoci a slabosti, tedy pozitivismu a kritické dekadence. Počátek 20. století je tak viděn jako opulentní interdiskurzivní amalgám různých příkladných tendencí – skutečný chaos – nietzschovského typu, z něhož se rodí tančící hvězda – nový styl. „Jazykový styl Cyklu první redakce tak ztělesňuje

melancholii necelosti a nedostupnosti ideálu i provokaci k neustálému pokoušení o jeho dosažení“ (s. 381).

V tomto smyslu jsou důležité i otázky rytmu a harmonie, nejen v ornamentu stylu, ale také v pojetí deklamace. Pasáže o stylu, věnované právě jeho ornamentálnosti, se nemohou vyhnout otázkám mimese a reprezentace. V nelineárnosti ornamentu mohou realizovat různé projevy života – a zároveň platí, že je ornament totální, absolutní, je symbolický. Kantoříková tematizuje symboličnost neobrazného pojmenování, proto zdůrazňuje vazbu Cyklu na hudebnost a neevropskost obrazů u Tooropa a Breadsleho. V Cyklu se idea celistvosti se může jevit jako bezobsažná právě proto, že nesměruje k obsahu, ale je sama tím obsahem. Prázdnost je plnost, mnohvrstevnatost, palimpsestovost, potlačení cesty kupředu. Pro výklad Martenova díla je pak důležité srovnání právě těchto jevů v mnohem „prostupnější“ „nezaplevelené“ tolik ornamentem verzi Cyklu z roku 1917. Ornament, který je v druhé redakci potlačen, se více nahrazuje odrazem reality, který má přinést realitu do literatury. V této souvislosti je třeba zmínit, že autorka v kontextové pasáži předcházející popis verze Cyklu z roku 1917 pěkně a obsažně vysvětluje cestu Miloše Martena k novému stylu, zahrnujíc v to úvahy o dvou myšlenkových konceptech reprezentovaných na jedné straně Friedrichem Nietzschem a na straně druhé Paulem Claudelem.

Závěrečná analýza a zároveň interpretace stylu jako kategorie dekadence a stylu Miloše Martena, interpretace změny koncepce stylu v souvislosti se změnou Martenových východisek. S kapitolou o stylu souvisí i rozvaha Kantoříkové o možnostech vytvoření moderního románu na počátku 20. století. Tato pasáž se mi zdá velmi přesvědčivá.

Pozoruhodnou součástí jsou úvahy o rase. Koncept rasy je sdílený společným interdiskurzem – kreativní síly v obecném smyslu, jak píše Jana Kantoříková, neměli bychom se mu vyhýbat a možná jej ani zpochybňovat a také bych se poněkud ohradila od aktualizací typu právě ve vztahu k problému rasy – komplexnost pojmání rasy, prostředí a kultury není dnešní perspektiva environmentalismu, ale dobová tendence hledat holistický přístup k celku světa, související s mnoha reformními hnutími navazujícími na filozofii života, nové antropologie a také různé typy mystik zvláště antroposofie atd. Odtud se u Martena vzalo pravděpodobně originální pojmání rasy. V blízkém pohledu se objevuje, že koncept rasy je jednou z ústředních, byť možná nepřiznaných otázek. V těchto pasážích myslím autorka trochu přeceňuje vliv De Gobinoua, možná významnější je jeho interpretace kruhem okolo Richarda Wagnera. Také možná příliš zdůrazňuje tainovský determinismus v jeho omezenosti, aniž by se ukázala jeho inspirativnost.

Vedlejším produktem disertace je myslím také ocenění Martenových partnerek v korespondenci, Anny Martenové, Zdenky Braunerové a v neposlední řadě skutečně pozoruhodné osobnosti Anny Fischerové.

Na závěr několik poznámek:

Práci podle mého názoru poněkud škodí deklarativní „odbornost“, která se projevuje rozsáhlými cizojazyčnými citáty bez překládání. V tomto kontextu snahy důsledně uvádět citace v původních jazycích pak zaráží citace z Michaila Bachtina v němčině (chtěla bych zdůraznit, že v tomto kontextu, snahy důsledně až obsesivně citovat jen originály). Bachtinovská pasáž v textu disertace vůbec působí podle mého názoru poněkud vychýleně. Což je vlastně trochu nelogická poznámka, neboť právě z Bachtinových teorií mnohohlasí se zrodila teorie intertextuality alespoň v tom směru, jak ji představuje Julia Kristeva. Koneckonců právě mnohohlasost stojí podle Bachtina v základu moderního románu. Zde mi jde o to, poukázat na určitý nedostatek argumentace, proč je právě Bachtin vhodný k popisu toho co se děje a také podle mého názoru určité nepochopení jeho teorie. Odbornictvím také občas trpí styl

disertace: „Autorovo integrování francouzštiny do češtiny bychom tak mohli vyložit jako vitalizující apollinsko-dionýské antikizování, které však nelze ztotožnit s přivlastňováním si antiky pro národní účely“ (s. 378). V některých pasážích se vlastně jen hromadí popis Martenova stylu.

Byla bych opravdu poněkud opatrnější při pojmenování Martenových postupů jako prestrukturálních, jde tu o texty přelomu století, které vedou potenciálně různými směry, jsou eklektické a synkretické a lze v nich nalézt mnoho různorodých potencialit.

Další poznámka je poněkud marginální, ale autorka v poznámce nechává prostor pro další výzkum a to je problém reprezentace Afričanů v české literatuře a šířeji kultuře. Lze se totiž domnívat, že jedním z předobrazů, který formoval reprezentace, byla Arabella Field – „Černý slavík“, která na počátku 20. století intenzivně cestovala po německy mluvících zemích se svými představeními a vedle Berlína, Drážďan a Mnichova jsou doloženy koncerty jak v Čechách, tak na Moravě.

Práci doporučuji k obhajobě a navrhuji hodnocení prospěla.

V Praze 10. 8. 2018

Libuše Heczková